

Sociaal Werk
Nederland

Position paper signaleringsfunctie sociaal raadsliedenwerk

Van oudsher vervullen sociaal raadslieden een belangrijke rol in het signaleren van knelpunten in wet- en regelgeving en de uitvoering daarvan.

In 142 gemeenten werken sociaal raadslieden met subsidie of in dienst van de gemeente. Ze bieden concrete sociaaljuridische ondersteuning aan mensen die leven op het minimumniveau op onderwerpen zoals sociale zekerheid, belastingen en toeslagen, huisvesting, zorg, inkomen, schulden, vreemdelingenrecht en arbeid. Het gaat regelmatig om mensen die te maken hebben met ingrijpende levensgebeurtenissen, zoals een scheiding, overlijden, schuldenproblematiek, een huisuitzetting of verlies van een baan.

Sociaal raadslieden helpen te voorkomen dat burgers door het ijs zakken of trekken ze eronder vandaan als dat al is gebeurd. In bredere zin helpen ze door hun generalistische juridische kennis de bestaanszekerheid op orde te krijgen. Ze worden daarom ook wel de huisartsen van het recht genoemd.

Met hun brede kennis en inzicht op het gebied van bestaanszekerheid zijn ze een laatste strohalm voor burgers die in de knel komen door complexe wet- en regelgeving. Sociaal raadslieden zijn deskundig, werken oplossingsgericht, waarbij het bieden van een luisterend oor cruciaal is.

Individu-overstijgende problemen

Primair zijn sociaal raadslieden gericht op het bieden van hulp aan de individuele burger. Bij de uitvoering van deze hulp kan blijken dat er een structureel probleem aan ten grondslag ligt waar meer burgers last van hebben.

De belangrijkste oorzaken dat burgers in de knel komen zijn volgens de sociaal raadslieden:

1. **Uitvoeringsproblemen:** Denk aan ingewikkelde formulieren, bejegening en lange wachttijden.
2. **Een te afwachtende opstelling:** Voor veel burgers is het oerwoud van wet- en regelgeving te ingewikkeld. Er wordt nog onvoldoende rekening gehouden met de beperkte kennis, vaardigheden en doenvermogen van mensen. Van de overheid mag een meer actieve opstelling worden verwacht. Denk aan het ambtshalve verstrekken

van regelingen en voorzieningen, maar ook aan het bieden van hulp en ondersteuning wanneer bijvoorbeeld een aanvraag onvolledig is. Er worden stappen in gezet, maar het kan beter.

3. Onvoldoende regelruimte: Regelgeving is soms te beperkend.
 - Mag je een voorziening wel of niet ambtshalve toekennen?
 - Mag je informatie uitwisselen om goed samen te werken?
4. Conflicterende regels: De ene regel veroorzaakt een probleem bij de toepassing van een andere regel.

Enkele voorbeelden van actuele signalen van knelpunten zijn:

Signaal 1: Voorschot bijstand

Wanneer je een bijstandsuitkering aanvraagt dan moet de gemeente uiterlijk na 4 weken uit zichzelf een voorschot verstrekken (art. 52 Pw). Hierbij spelen een aantal knelpunten een rol:

- Veel gemeenten verstrekken niet uit zichzelf een voorschot, maar wachten of hier om verzocht wordt, met alle gevolgen van dien.
- Wanneer eind van het jaar voorschotten worden verstrekt en de uitkering wordt in januari toegekend, dan worden de voorschotten die aanvankelijk als lening verstrekt zijn, omgezet in een gift. Dit heeft tot gevolg dat het fiscaal inkomen in het jaar van toekenning hoger wordt, met als gevolg dat er minder toeslagen worden ontvangen. De Dienst Toeslagen heeft dit signaal opgepakt en nu is het mogelijk om met een beroep op de hardheidsclausule dit deel van het fiscaal inkomen buiten beschouwing te laten.
 - Bijna niemand kent deze uitzondering en doet een beroep op de hardheidsclausule met als gevolg dat mensen onder het bestaansminimum komen.
 - Als er wel een beroep op de hardheidsclausule wordt gedaan dan is dit bewerkelijk. De gemeente zal eerst een verklaring moeten afgeven over welk deel van de jaaropgave het voorschot betrekking heeft.

Voorgestelde oplossing: defiscaliseer het voorschot wanneer de toekenning in een ander jaar plaatsvindt dan wanneer het voorschot verstrekt wordt.

Signaal 2: regelgeving versterkt woonproblematiek

De woningnood is hoog, hetgeen betekent dat mensen langer een beroep moeten doen op hun netwerk. Het is belangrijk dat regelgeving dit niet in de weg staat en waar mogelijk zelfs stimuleert.

- Van het inkomen van kinderen jonger dan 23 jaar is € 6218 vrijgesteld voor Huurtoeslag. Kan deze leeftijd opgetrokken worden tot 27 jaar, net als bij de kostendelersnorm is gebeurd?
- De Participatiewet, Toeslagenwet en de AOW kennen de gezamenlijke huishouding. Wanneer je als alleenstaande iemand tegenkomt die je leuk vindt, voer je voordat je het weet een gezamenlijke huishouding. Dit terwijl je je eigen woning nog hebt aangehouden. Je weet immers niet van de een op de andere dag of het ook wat gaat worden. Sommige gemeenten hanteren een proefperiode van zes maanden. Kan dat in de wet geregeld worden zodat het voor iedereen geldt?
- Een briefadres maakt het mogelijk om her en der te kunnen slapen en niet in de opvang te belanden. Gemeenten gaan hier soms heel star mee om. Voordat je het weet word je ambtshalve op een adres ingeschreven, zelfs zonder diegene bij wie je ingeschreven wordt te informeren, met alle gevolgen van dien. Het is belangrijk dat de BRP-inschrijving klopt, maar het is ook belangrijk dat dakloosheid wordt voorkomen. Zorg dat hier meer wettelijke ruimte voor komt.

Systematisch signaleren

Sinds de toeslagenaffaire is het besef bij de overheid toegenomen dat het vroegtijdig zicht moet hebben op de effecten van wet- en regelgeving, gevolgen van samenloop en de uitvoering daarvan. De overheid wil responsief zijn. Sociaal raadslieden kunnen hierbij helpen door signalen aan te dragen.

Sociaal raadslieden beschikken over een enorme hoeveelheid signalen. De focus ligt weliswaar primair op het helpen van inwoners. Ze zorgen ervoor dat mensen niet knel komen te zitten in de systemen. Sociaal raadslieden behandelen zo'n 400.000 hulpvragen per jaar. Maar naast het bijstaan van inwoners beschouwen sociaal raadslieden het als hun taak structurele problemen aan te pakken. Structurele problemen vragen om een structurele oplossing.

Signalen komen vanuit de spreekkamer via het Regionaal Overleg Sociaal Raadslieden terecht bij de signaleringscommissie van de Landelijke Organisatie Sociaal Raadslieden. We gaan in overleg met uitvoeringsorganisaties en beleidsmakers, schrijven brieven en soms rapporten. Daarnaast reageren we vanuit burgerperspectief via internetconsultatie op relevante conceptwetgeving om voorzienbare knelpunten te benoemen.

We doen veel aan signaleren, maar we denken dat het beter kan. Kennisinstituut Movisie doet op dit moment in opdracht van *Professionals voor Maatwerk Multiproblematiek (PMM)* onderzoek naar het signaalmanagement van sociaal raadslieden, met als centrale onderzoeksvraag:

Hoe kan het signalenmanagement van sociaal raadslieden zodanig worden versterkt en georganiseerd dat signalen (1) herkenbaar en werkbaar worden vastgelegd, (2) zorgvuldig worden geduid en geprioriteerd en (3) aantoonbaar kunnen doorwerken in beleid en

uitvoering in het kader van systeemleren — en welke rol kunnen LOSR en PMM daarin vervullen?

Eind van dit jaar worden de resultaten van dit onderzoek verwacht.